

НОВИ ПОДХОДИ И ИНОВАЦИИ
NEW APPROACHES AND INNOVATIONS

**ФОРМИРАНЕ НА ВИЗУАЛНАТА ГРАМОТНОСТ НА СТУДЕНТИ
В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ „ОБЩЕСТВЕНИ
КОМУНИКАЦИИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ“ В УНИБИТ**

*Гергана Янчева, Светослава Димитрова, Камелия Планска-Симеонова,
Катя Рашева-Йорданова, Калина Минчева*

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Визуалната култура, като съществена част от визуалната грамотност, е интердисциплинарна концепция, която е от значение за транскултурното мислене. През 2019 г. стартира проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката, озаглавен „Създаване и разработване на учебно научна-база за документална и приложна фотография като част от обучението на студенти в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“, който се реализира в периода 2018–2020 г. Статията представя резултати от проучване на тема: „Формирането на визуалната грамотност на студенти, обучаващи се в специалности по професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в УниБИТ в часове по документална и приложна фотография“. От получените резултати може да се направи изводът, че нивото на знания, владеене и прилагане на визуална грамотност сред студентите е задоволително, но те могат да продължат да усъвършенстват своите умения по отношение на визуалната си култура с подходящ обучителен модул по визуална грамотност и визуално мислене.*

Ключови думи: *визуална грамотност; визуална култура; фотография; графичен дизайн; проект*

Една от най-важните характеристики на съвременния свят са интензивността на неговото развитие, глобализацията, динамиката на процесите и непрекъснатото развитие на новите технологии и открития (Ефтимова, 2014). Синкретичното участие на различни изкуства в обучението на студенти от хуманитарни специалности е концептуален подход за обучение, който е все по-често срещан в международен план.

През 2019 г. стартира проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката, озаглавен „Създаване и разработване на учебно научна-база за документална и приложна фотография като част от обучението на студенти в

професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“, който се реализира в периода 2018–2020 г. Основната цел на проекта са изследователските и практическите дейности, свързани с формирането на визуалната грамотност на студенти, които се обучават в специалности от професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), реализирани в часовете по документална и приложна фотография. В рамките на проекта е проведено анкетно проучване на тема „Формиране на визуалната грамотност на студенти, обучаващи се в специалности по професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в УниБИТ в часове по документална и приложна фотография“. Благодарение на получените резултати може да бъде потвърдена и работната хипотеза на изследването, а също така да се открият групите специалисти, които проявяват интерес към обучение по визуална грамотност.

Основна хипотеза, подкрепяща настоящото изследване, е, че има необходимост от създаването на нови навици на студентите по отношение на визуалната култура и визуалната грамотност. На първо място е необходимо те да станат автори на визуално съдържание, и затова трябва да притежават знанията и опита, които ще им помогнат при създаването на визуален продукт (например чрез фотографско изображение или чрез графичен дизайн). На второ място, визуалната грамотност изисква студентите да придобият нови технически умения, от една страна, и да развият критично мислене, от друга. Поради тази причина разработването на нова дисциплина, съобразена с професионалния опит и квалификация на обучаващите се, и създаването на учебна база са стъпка в правилната посока за насърчване на творчеството, иновациите и научните изследвания.

Използването на средствата на изкуството във възпитателната дейност осигурява връзка между емоционалните преживявания, познавателната дейност и социалната компетенция (Денева, 2018).

Резултати от проучването

Емпиричното изследване се проведе в периода 21.09.2019 – 21.02.2020 г. сред студенти от УниБИТ в специалностите „Библиотечен и информационен мениджмънт“, „Печатни комуникации“, „Библиотекознание и библиография“, „Информационни ресурси на туризма“, „Архивистика и документалистика“, „Обществени политики и практики“, „Комуникации и информиране“. Разпространени бяха традиционни анкетни карти и електронен формуляр. Комуникацията с респондентите се осъществи по служебната е-поща на всеки отделен курс. Онлайн анкетата беше изпратена до приблизително 682 студенти, като участие взеха 142, в процентно отношение това са 21% от студентите, обучаващи се в бакалавърските програми по професионално направление „Обществени комуникации и информационни науки“.

Анкетната карта включва 24 въпроса, разделени в четири секции:

- Информираност по повод на концепцията „визуална грамотност“;

- Степен на владеене и прилагане на визуална грамотност;
- Критично мислене при работа с изображения;
- Самооценка.

Студентите, изучаващи специалностите „Печатни комуникации“, „Библиотечен и информационен мениджмънт“, „Библиотекознание и библиография“, „Информационни ресурси на туризма“ (Таблица 1), показват най-голям интерес към анкетното проучване, респективно и към експерименталното обучение в учебно-научната база.

Таблица 1. Профил на анкетирания

Специалност	Респонденти
Печатни комуникации	42
Библиотечен и информационен мениджмънт	22
Библиотекознание и библиография	17
Информационни ресурси на туризма	15
Комуникации и информирание	10
Обществени политики и практики	9
Архивистика и документалистика	2

По отношение на профила на анкетираните – повечето респонденти, взели участие, са от женски пол. Възрастовите групи, в които попадат анкетираните, са, както следва: от 19 до 30 г. – 80 души, от 31 до 40 г. – 42 души, 41 до 50 г. – 19 души, над 51 г. – един човек.

На въпроса „Изучавал/а ли сте дисциплини, свързани с визуални изкуства?“ 81 от респондентите отговарят с отговор „не“, 42 – с отговор „да“, 18 „не са сигурни“ (Фиг. 1.)

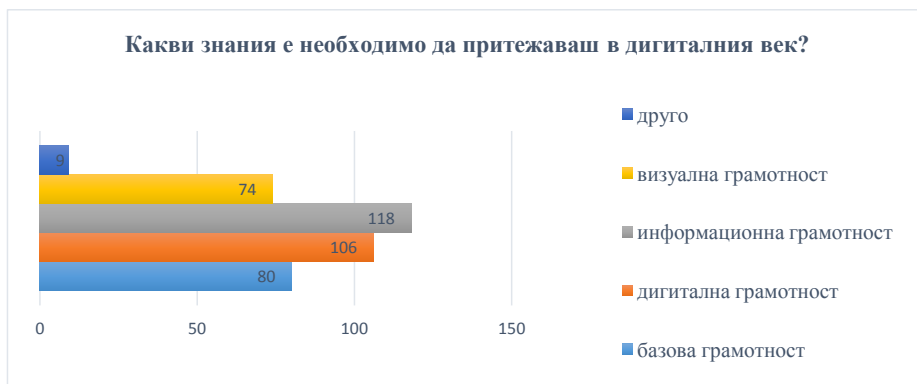

Фиг. 1. Изучавал/а ли сте дисциплини, свързани с визуални изкуства?

В секция 2 „Информираност“ се съдържат въпроси като: „Какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталния век?“, „В кои области считате, че визуалната грамотност е най-необходима/се прилага?“, „Какво според Вас е визуална грамотност?“, „Според Вас дигитална визуална грамотност

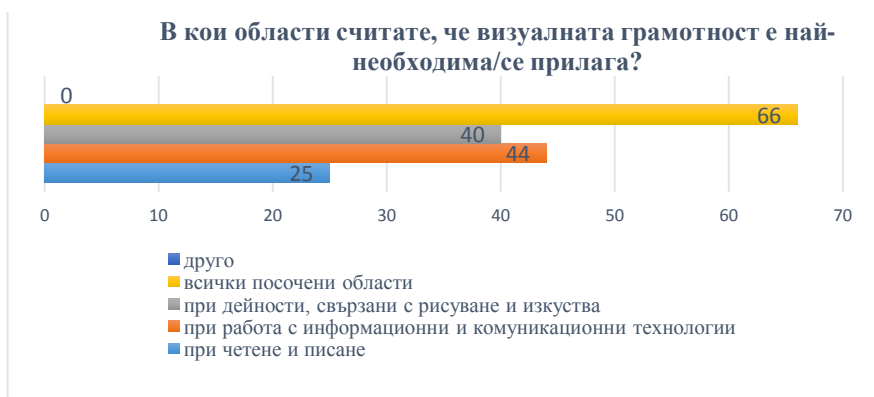
е...“, „Как вие създавате визуално съобщение?“, „Какви според Вас са визуалните компоненти, оказващи въздействие във визуално съобщение?“, „Необходимо ли е да притежавате визуална грамотност?“ и др.

При въпроса „Какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталния век?“ на първо място респондентите поставят информационната грамотност, на второ място – дигиталната грамотност, на трето място – базовата грамотност, на четвърто място – визуалната грамотност (Фиг. 2).

Фиг. 2. Отговори на въпроса „Какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталната ера?“

На въпроса „В кои области смятате, че визуалната грамотност е най-необходима/прилагана?“ възможните отговори са: „при четене и писане“, „при работа с информационни и комуникационни технологии“, „при дейности, свързани с рисуване и изкуства“, „всички посочени области“, „друго“. Резултатите показват, че 66 от респондентите смятат, че всички посочени области са необходими, 44 смятат, че е нужна при работа с информационни и комуникационни технологии, други 40 посочват отговор – при дейности, свързани с рисуване и изкуства (Фиг. 3).

Фиг. 3. Отговори на въпроса „В кои области считате, че визуалната грамотност е най-необходима/се прилага?“

Фигура 4 показва мнението на студентите по отношение на това какво е визуална грамотност. На въпроса „Какво според Вас е визуална грамотност?“ 102 от студентите смятат, че визуалната грамотност е развиване на способностите на обучаемите да анализират и използват визуални помощни средства, като фотографски изображения, графичен дизайн или мултимедийни материали; 76 посочват, че визуалната грамотност представлява създаване и обработване на съдържание (текстово, графично, аудио-визуално, мултимедийно); 68 от респондентите посочват отговор „друго“. Посочените от респондентите отговори са пример за това, че голяма част от тях не са сигурни какво всъщност е визуалната грамотност, и посочват специфични характеристики на другите видове грамотност – дигитална, информационна, базова.

Фиг. 4. Отговори на въпроса „Какво според Вас е визуална грамотност?“

В анкетната карта присъства и въпрос, който цели да покаже мнението на студентите за това какво е дигитална визуална грамотност. Отговорите са разнообразни, а границите – не толкова категорични (Фиг. 5). Всеки от

възможните отговори тълкува разбирането на понятието „дигитална визуална грамотност“ по различен начин.

Фиг. 5. Отговори на въпроса „Според вас дигитална визуална грамотност е...“

На въпроса „Как създавате визуално съобщение?“ голямата част от студентите отговарят, че създават визуално съдържание чрез снимки, презентации, изображения и рисунки.

На въпроса „Трябва ли да имате визуална грамотност?“ 89% посочват отговор „да“, 9% – „не мога да преценя“, 1% – „не“, 1% – „друго“.

Друг въпрос в проучването цели да даде отговор за това дали дисциплини като история на изкуството, семиотика, медии и културология, комуникативни изследвания, визуална етнография и антропология и критична теория са свързани с визуалната грамотност. 77% отговарят „да“, 18% – „не мога да преценя“, 5% – „не“. Трима от респондентите не са посочили нито един от отговорите.

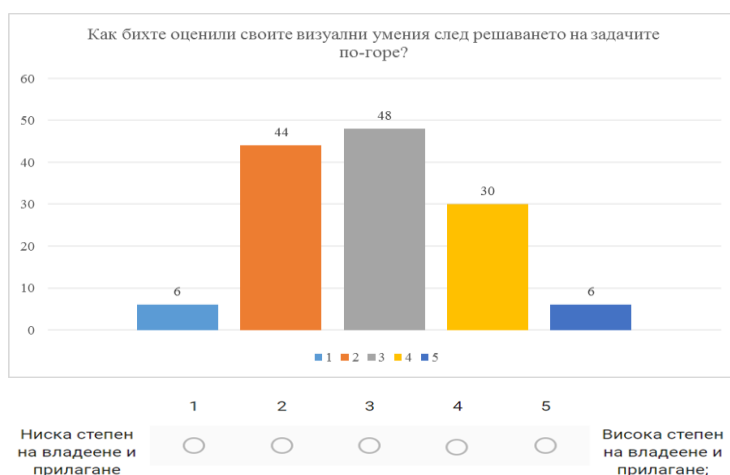
В Секция 3 „Самооценка на знанията и уменията“ са включени въпроси, свързани с това как студентите оценяват своите познания по визуална грамотност, наличие или не на „визуално мислене“, какво са критично и творческо мислене.

Резултати, представени на фиг. 6, обобщават отговорите на въпроса „Притежавате ли визуално мислене?“, като 79 от студентите смятат, че в известна степен прилагат визуално мислене, 32 са на мнение, че използват визуалното си мислене, 26 не могат да преценят, 4 – смятат, че нямат такава.

Фиг. 6. Резултати от отговора на въпроса „Притежавате ли визуално мислене?“

В Секция 4 „Оценка на визуалните умения“ са приложени няколко изображения, чрез които се анализира визуалната култура на студентите. Проверява се доколко се доверяват на логиката си, след като са се сблъскали със серия въпроси, свързани с визуалната грамотност. Една от ценните оценки, която дават за себе си студентите, е дали притежават визуално мислене. Резултатите от Фиг. 7 показват, че студентите оценяват визуалната си грамотност на средно ниво.

Фиг. 7. Отговори на въпроса „Как бихте оценили визуалните си умения след решаването на задачите по-горе?“

Изводи от анкетното проучване

В резултат на проведеното емпирично изследване може да се направят следните изводи:

- Налице е интерес към визуалната грамотност от студентите, обучаващи се в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“ – 21% от респондентите отделят време, за да попълнят анкетната карта.
- В изследването се включват студенти от специалностите в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“. Анализирани са и резултати от попълнени анкети на студенти магистри от професионално направление 4.6, което показва многоаспектното приложение на визуалната грамотност и в друго професионално направление.
- Основната група анкетирани попадат във възрастовата категория от 19 до 30 г. и са от женски пол.
- Най-голям интерес към визуалната грамотност имат студентите, обучаващи се в специалност „Печатни комуникации“.
- Над 80 студенти посочват, че не са изучавали дисциплина, свързана с визуалните изкуства. Всъщност в основното и средното образование има часове по изобразително изкуство, по време на които те изучават история на изкуството, стилове в рисуването и др., т.е. развиват своята визуална компетентност.
- По отношение на това какви знания е необходимо да притежаваш в дигиталния век, студентите поставят на първо място необходимостта от информационна грамотност, след това – на дигитална грамотност, базова грамотност и едва на 4. място поставят визуалната грамотност.
- Според студентите визуалната грамотност е приложима при четене и писане, при работа с информационни и комуникационни технологии, при дейности, свързани с рисуване и изкуства.
- Според респондентите визуалната грамотност развива способностите да анализират и използват фотографски изображения, графичен дизайн, мултимедийни материали.
- По отношение на това какво е „дигитална визуална грамотност“, отговорите са разнообразни, а границите – не толкова категорични. Студентите правилно разсъждават по отношение на този вид грамотност.
- Студентите смятат, че дисциплини като история на изкуството, семиотика, медии и културология, комуникативни изследвания, визуална етнография и антропология и критична теория са свързани с визуалната грамотност и са необходими при обучението.

- Различни са и мненията за това какво са критично и творческо мислене, но отговорите демонстрират, че голяма част от студентите разпознават характеристиките на тези видове мислене.
- При сблъскването си с въпроси от типа IQ тест студентите демонстрират своята интелигентност и визуална грамотност.
- Студентите не са убедени, че са визуално грамотни и че прилагат визуално мислене, но оценяват визуалните си умения като задоволителни.

Заключение

В образователната система съществува схващането, че има основно ядро от умения и познания, които всички професионалисти от една област трябва да притежават, за да изпълняват ефективно съответните дейности (Рашева-Йорданова, Толева-Стоименова, 2019). Взаимодействието между образованието и иновациите води до развитие на креативно и творческо мислене. Творчески индустрии в България, като издателска дейност, софтуер, музика, визуални изкуства, сценични изкуства, медии, филми, фотография, реклама, архитектура, дизайн, имат особено важна роля за културното развитие на обществото. Университетът по библиотекознание и информационни технологии подготвя специалисти по книгоиздаване, библиотечни науки, мениджъри на библиотеки и информация, архивисти, музейни специалисти и др. Създаването на нови навици и допълнителното стимулиране за изява и творчество са стъпка в разработването на всички видове компетентности, каквато е и визуалната грамотност.

Научният интерес към създаването и развитието на образователната и научната база за документална и приложна фотография е свързан с възможността за въвеждане на нова дисциплина „Визуална грамотност и визуално мислене“ в УниБИТ и необходимостта от провокиране на вниманието и стимулиране на творчеството на студентите чрез метода „учене чрез правене“. Актуалността на проблема идва от това, че липсва обучение по „визуална грамотност“ в специалности, които подготвят кадри за работа в управлението на библиотеки, архиви, музеи, печатни и електронни медии, от посоченото направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“.

Изследователската и проектната дейност за прилагането на визуалната грамотност в обучението на студенти неспециалисти по изкуства предполага и последващи анализи и проучвания.

Благодарности: Публикацията е реализирана в рамките на проект за Финансиране на фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти на тема: „Създаване и разработване на учебно-научна база за документална и приложна фотография като част от обучението на студенти в професионално направление 3.5. „Обществени комуникации и информационни науки“, с договор КП-06-М30/3 от 13.12.2018 г., финансиран от ФНИ при МОН.

ЛИТЕРАТУРА

Денева, Десислава. (2018). *Процесът арт-терапия в проявлението културен феномен, съвременни хуманитарни концепции и практики в образованието*. Достъпен на <https://diuu.bg/emag/7174/3/>.

Рашева-Йорданова, Катя, Стефка Толева-Стоименова. *Изграждане на Data SCIENCE компетентност за преодоляване на дигиталното неравенство*. София: За буквите – О писменехъ, с. 73–78.

Eftimova, Subina. (2018). The educational function of the library. – *New Perspectives in Science Education: International Conference, Florence, March 20–21, 2014*, pp. 252–255, ISBN 978-88-6292-469-6.

REFERENCES

Deneva, Desislava. (2018). *Protsesat art-terapia v proyavlenieto kulturen fenomen, savremenni humanitarni kontseptsii i praktiki v obrazovaniето*. Dostapen na <https://diuu.bg/emag/7174/3/>.

Rasheva-Yordanova, Katya, Stefka Toleva-Stoimenova. (2019). *Izgrazhdane na Data SCIENCE kompetentnost za preodolyavane na digitalното neravenstvo*. Sofia: Za bukвите – O Pismeneh, s. 73–78.

FORMATION OF THE VISUAL LITERACY OF STUDENTS IN THE PROFESSIONAL FIELD “PUBLIC COMMUNICATIONS AND INFORMATION SCIENCES” IN ULSIT

Abstract: *The visual culture, as an essential part of visual literacy, is an interdisciplinary concept that is important for transcultural thinking. In 2019, a project funded by the National Science Fund of the Ministry of Education and Science was launched, entitled “Creation and development of educational and scientific facilities for documentary and applied photography as part of the training of students in the professional field 3.5. “Public Communications and Information Sciences”, which is implemented in the period 2018 – 2020. The paper presents the results of a study on “Forming the visual literacy of students undergoing training in the professional field 3.5. “Public Communications and Information Sciences” at ULSIT in hours of documentary and applied photography”. From the obtained results it can be concluded that the level of knowledge, mastery and application of visual literacy among students is satisfactory, but they can continue to improve their skills in terms of visual culture with an appropriate training module in Visual Literacy and Visual Thinking.*

Keywords: *visual literacy; visual culture; photography; graphic design; project*

PhD Student Gergana Yancheva,

Department of Library Studies
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: g.yancheva@unibit.bg

PhD Student Svetoslava Dimitrova

Department of Library Management and Archives
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: s.dimitrova@unibit.bg

Assist. Prof. Kamelia Planska-Simeonova, PhD

Department of Library Management and Archives
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.planska@unibit.bg

Assist. Prof. Katya Rasheva-Yordanova, PhD

Department of
Information Systems and Technologies
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.rasheva@unibit.bg

Assist. Prof. Kalina Mincheva, PhD

Department of Public Communications
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: k.mincheva@unibit.bg